

3x3=9: Ieder zingt zijn eigen lied

Inleiding

Werkzaam in de zorg voor mensen met een verstandelijke beperking, maar ook als schoolarts ben ik zeer geïnteresseerd in ontwikkeling. Wat is ontwikkeling, hoe gaat dat, bijvoorbeeld bij het kleine kind in zijn werk, wat is er nodig voor een gezonde ontwikkeling en waartoe leidt het? Wat je in elk geval van te voren al kunt zeggen is, dat ontwikkeling ertoe moet leiden dat iemand wordt wat hij of zij kan zijn, dat je aan jezelf toe komt, een individu. Vandaag hebben we het daarom over onze kleine kinderen, die aan het begin van hun leven staan.

Elk kind is er één en geen één kind lijkt op de andere. The one and only! Dat is duidelijk en dat zal ook niemand betwisten. In het begin, zo pas na de geboorte is dat nog niet altijd even duidelijk en bij sommige ééneiige tweelingen blijft het een probleem om ze uit elkaar te houden, maar in de regel kun je zeggen dat elk mens, afgezien van erfelijke trekjes, maar op één persoon lijkt, n.l. zichzelf. Dat is interessant. Het is niet alleen interessant, maar geeft ook iets aan met betrekking tot de andere natuurrijken op aarde. De ene goudsbloem lijkt sprekend op de andere, en de aap al even sprekend op zijn broertje of zusje. In het minerale, planten- en dierenrijk kun je niet spreken van verschillen, anders dan bepaald door ras, soort of variëteit. Alleen bij de mens spreek je van individualiteit. Elk mens is een ras op zichzelf. Bij mensen, en dat begint al heel vroeg, al ver voor de geboorte, is elk mens er één. Elke zwangerschap is anders dan die van de andere kinderen. Het woordje “ik” is daar de uitdrukking van. Je kunt nergens anders “ik” tegen zeggen als tegen jezelf. Van jouw ik is er echt maar één, en zoals jij met je leven omgaat kan een ander dat niet. “Ieder zingt zijn eigen lied...” Wanneer we dat als spelletje met onze kinderen zingen, maken we ze daar vertrouwd mee. Het is voor een klein kind al heel belangrijk om als een uniek wezen gezien te worden en niet alleen maar als één van de broertjes of zusjes. We maken ze vertrouwd met het gevoel een individualiteit te zijn, maar we kunnen dat ze dat niet aanleren. Dat ik krijgen ze niet van ons, maar moeten ze zelf ontwikkelen. Het enige dat wij kunnen doen is het groeiproces bevorderen en net als in de tuin op tijd de grond ompspitten, mest geven, begieten en zorgen voor voldoende licht en warmte. In de workshops gaan we daar verder op in. Het is hier voldoende om te constateren dat het een typisch menselijke eigenschap is om “je eigen lied te zingen...”

Het instrumentarium van het ik

Wat heb je er voor nodig om een goed ik-gevoel te ontwikkelen. Wanneer je naar de ontwikkeling van het kleine kind kijkt kun je zien dat een klein kind een heel bepaald paadje afloopt in zijn ontwikkeling, dat zich voor elk kind zo ongeveer op dezelfde manier voltrekt. Ik zal dat hier beschrijven, o.a. aan de hand van datgene wat Rudolf Steiner en Karl König hierover gezegd hebben: Een klein kind moet in zijn eerste jaren leren lopen, spreken en denken.

Lopen

Wanneer een mens geboren is, moet hij zijn motoriek nog helemaal ontwikkelen. Een pas uit het ei gekropen eendje kan vrijwel direct achter zijn moeder aan zwemmen, maar een pasgeboren baby kan alleen maar hulpeloos met zijn armpjes en beentjes spartelen. Heel geleidelijk ontwikkelt een baby het vermogen om zijn motorische onrust in bedwang te krijgen. Het krijgt stuur over de werking van zijn spieren, eerst over die van de ogen en het hoofd, later over die van de romp en de armen en tenslotte over zijn beenspieren. De eerst bij

elk zielenroersel of lichamelijke gewaarwording chaotisch bewegende ledematen gaan luisteren naar het ordenende bewustzijn van het kleine kind. De zinloze bewegingsdrang krijgt een bedoeling. Het kleine kind wil iets pakken of wil ergens heen kruipen en draagt de uitvoering daarvan op aan zijn spierstelsel.

Naast het feit dat de controle over het bewegen zich uitbreidt van boven naar beneden, uiting van een typisch incarnatiegebaar, van het hoofd tot aan de voeten (...), kan over die zo ontstane bewegingen gezegd worden dat zij steeds verfijnder worden, zodat het kleine kind steeds preciezer handelingen kan uitvoeren. Uit de op de chaos veroverde grove motoriek ontstaat de fijne motoriek.

Het summum van het kunnen bewegen, en het straalt van het trotse, kleine kind af wanneer het zover is, is het kunnen staan, en, in aansluiting daarop, het kunnen gaan lopen. De op de grond of commode liggende, hulpeloze baby met zijn grote, nog veel te zware hoofd, heeft zich van de aarde opgericht en staat nu vrij in de ruimte. Het gegeven dat het hoofd nu maximaal vrij van de aarde is, geeft het kind een heel speciale relatie met zijn omgeving. Terwijl het nog op de grond lag, was er geen sprake van een onafhankelijke positie ten opzichte van zijn omgeving. Door de zwaartekracht was het met zijn hele lijf aan de aarde gebonden. Het vermogen om te staan en te lopen heeft dat veranderd. Het kind heeft zich een bepaalde mate van vrijheid ten opzichte van de omgeving verworven. Dat is het zich nog niet zo bewust, maar het betekent veel in zijn ontwikkeling.

Het kind heeft door te gaan staan zijn hoofd bevrijd van de zwaartekracht. Niet dat dit hoofd nu als een ballonnetje in wijde verten verdwijnt, want het blijft met de rest van het lijf verbonden, maar het kan zich wel vrij voelen ten opzichte van de omgeving en die zo goed waarnemen. Door te gaan staan en zich lopend vrij in de ruimte te bewegen, plaatst een klein kind zich *tegenover* de wereld. Dat is ontzettend belangrijk. Om de wereld goed te kunnen waarnemen en zo de voor het bestaan noodzakelijke waarnemingen te kunnen doen, is een onafhankelijke positie nodig. Het blikveld van het op de grond liggende kind is veel beperkter dan dat van het zich vrij op de hals, naar alle kanten zijn zintuigen open zettende, hoofd. Het kunnen staan en lopen geeft het kind de mogelijkheid om een vrije, onafhankelijke positie in te nemen ten opzichte van de hem omringende wereld. Het krijgt van zijn lichamelijke ontwikkeling in het eerste jaar zo het instrument van de waarneming en het onafhankelijke oordeelsvermogen aangereikt.

Spreken

Met het gaan beheersen van de werking van zijn spieren, kan het kleine kind ook leren spreken. Het kost nog heel wat moeite voor er een goede samenwerking tot stand gekomen is tussen de tong, de kaakspieren, het strottenhoofd, de ademhalingspijpen en het middenrif. Maar als het zover is, dan kunnen de eerste woordjes geproduceerd worden. Daarvoor is het nog wel nodig dat een kind daartoe de voorbeelden krijgt aangereikt. Het moet woordjes kunnen horen. Een kind dat bijvoorbeeld doof geboren wordt of in de gevoelige periode veel last heeft van oorontstekingen en daardoor steeds verstopte oren heeft, heeft veel meer moeite om goed te leren spreken dan een normaal horend kind. Interessant genoeg gaat dit niet op voor de, aan het gaan spreken voorafgaande, periode waarin het kind brabbelt. Brabbelen is een universeel vermogen van horende en niet horende kinderen en over de hele wereld hetzelfde!

Om tot spreken te komen moet een kind dus enerzijds zijn spraakorganen kunnen controleren en anderzijds in staat zijn om uit de buitenwereld taal op te nemen. Met de taal neemt het nog veel meer op uit zijn omgeving. De hele cultuur van het land of gebied, waarin het geboren is, komt binnen. Van een wereldburger, een "kind zonder meer", wordt het kind bepaald tot een mens dat toebehoort aan een cultuur- en een taalgebied. Het kind gaat ergens bij horen.

Door de spraak van zijn ouders te leren en de beschikking te krijgen over een taal, gaat het communiceren. Niet alleen komen informatie, woorden en betekenisvolle klanken bij het kind binnen, maar het gaat zich ook steeds betekenisvoller uiten. Dat wat in hem leeft aan gevoelens van plezier of ongenoegen kan nu onder woorden gebracht worden. Het kind gaat zich uiten.

Door te gaan spreken, en dat wordt pas goed mogelijk wanneer het kind zijn handjes niet meer nodig heeft om zich van de grond te verheffen, ontstaat er een relatie tussen het kind en zijn leefwereld. Het kan zich opgenomen voelen in een gemeenschap. Het hoort ergens bij. Spreken wordt zo tot een instrument om je ergens mee te verbinden en je verbonden en opgenomen te voelen.

Denken

Het gaan beheersen van de taal en het spreken betekenen nog meer voor het kleine kind. Aan de basis van elke taal ligt een grammatica, een min of meer logische basis. Taal beantwoordt aan wetmatigheden. Werkwoorden worden op een bepaalde manier vervoegd en meervoudsvormen van zelfstandige naamwoorden komen volgens bepaalde regels tot stand. Daarom is een taal überhaupt leerbaar. Dat er onregelmatigheden zijn in die regels doet niet ter zake. Onze taal is een levend, steeds groeiend organisme en de onregelmatigheden zijn daar evenzeer een uiting van als niet goed uitgegroeide of afgebroken takken aan een boom zichtbaar maken dat elke boom weer op zijn eigen manier groter wordt. Met de verwerving van de taal maakt het kind zich de logica die aan de taal ten grondslag ligt eigen, ook al is hij zich dat niet bewust. Het kind leert werken met logica, doordat het steeds begrijpelijker gaat spreken. *Vgl het Griekse woord logos= woord.*

Dat is heel belangrijk voor de volgende fase in zijn ontwikkeling. Niet alleen de taal is onderhevig aan logische verbanden en wetmatigheden, maar alles om ons heen is dat. Het openen van een deur of het stillen van je honger met een boterham is logisch te begrijpen. Het kind gaat zijn vermogen om waar te nemen en om dat wat het heeft waargenomen onder woorden te brengen, gebruiken om van alles om hem heen te gaan begrijpen. De impliciete logica van de taal wordt tot een expliciet instrument. Het kind ontdekt hoe handig het is wanneer je iets begrijpt: je kunt weglopen uit de kamer als je de deur open krijgt en het nare hongergevoel is weg na een greep in de koekjestrommel. In de loop van het derde jaar van zijn leven gaat het kind zo een enorme hoeveelheid dingen begrijpen. Het is het ultieme ontwaken.

Niet alleen de wereld om ons heen is te begrijpen, maar ook ons vermogen om iets te begrijpen. Het kind gaat ook zichzelf als denkend wezen begrijpen. Het gaat tenslotte begrijpen dat hij het zelf is die dit allemaal begrijpt. Ik ben het zelf die dit allemaal bedenkt en begrijpt. Het kind uit dit door zichzelf als een centrum van begrip een aandacht te ervaren, waarbij het zijn eigenaam vervangt door het unieke woordje "ik". En dat gaat nooit meer over!

Het kunnen hanteren van logische inzicht en dat kunnen neerslaan in begrippen noemen we denken. Het geeft het kind een maximaal gevoel van vrijheid. De hele wereld is te begrijpen en van daar uit te hanteren. Door te denken kun je allerlei problemen oplossen en eerdere oplossingen onthouden, zodat je een volgende keer in een vergelijkbare situatie alleen nog maar hoeft ná te denken en te hër-inneren. Door te denken ontstaat zo het geheugen. Het denken maakt de mens tot heer van de schepping. Door te kunnen denken wordt een mens enerzijds onafhankelijk van de wereld en legt het denken anderzijds de basis voor creativiteit en zelfredzaamheid.

Zo geeft, samenvattend, het lopen ons het vermogen om de wereld waar te nemen, kunnen we door het spreken in contact treden met de buitenwereld en kunnen we ons door het denken in de wereld handhaven.

Het realiseren van het ik: creativiteit, coherentie en autonomie.

We hebben nu gezien wat een kind zich in de eerste jaren van zijn leven verwerft: lopen, spreken en denken. We hebben gezien dat elk van deze vaardigheden iets speciaals toevoegt aan het kind als geheel. Door te lopen ervaart het kind zich als een apart wezen, los van de omgeving en verwerft het zijn vermogen om waar te nemen. Het spreken verbindt hem met de wereld en doet hem beseffen dat hij een beleefbare binnenwereld heeft, door daar woorden aan te kunnen geven. Denkend doorgrondt het kind de wetmatigheden, waaraan alle aardse verschijnselen onderhevig zijn en leert het die te gebruiken. Het denken stelt een kind in staat om een in de wereld handelend wezen te worden. Dit zijn de eerste drie stappen.

Creativiteit

Maar dat is niet alles wat je kunt zeggen over ontwikkeling. Het verhaal van het kind gaat verder. Je kunt over de eerste drie ontwikkelingsstappen zeggen dat ze het kind, zij het in afnemende mate, worden aangedragen. Het krijgt het lopen, spreken en denken aangeleerd door ouders en andere verzorgers. Het bootst ze van zijn omgeving na op zijn eigen manier. Het kind wordt a.h.w. van instrumenten voorzien om te leven. Afgezien van het in de loop van het ontwikkelende denken ontstane ik-gevoel heeft het kind er nog niet veel eigens aan toegevoegd of mee gedaan. Dat komt in de jaren erna, en wel op de volgende manier. In eerste instantie gaat het kind met zijn denken de wereld onderzoeken. Het is niet alleen in de bestaande situatie geïnteresseerd, maar wil ook steeds meer weten wat er gebeurt wanneer hij daarin veranderend of zelfs verstorend optreedt. Iedereen kent het plezier van kinderen bij het van de kinderstoel laten verdwijnen van voorwerpen, die door de bereidwillige handen van ouders, opa's en oma's weer zichtbaar worden. Ik laat iets verdwijnen en het komt zomaar terug. De verwondering en de interesse ontstaan. Op die manier gaat het kind alles om hem heen verkennen en proberen te veranderen. We noemen dat spelen. Spelen is een bestaande situatie, of dat nu een stapel blokken, dozen of een bord eten betreft, in beweging brengen en er iets nieuws uit laten ontstaan. Eerst gebeurt dat per ongeluk, maar naarmate het kind ouder wordt, kan het dit veranderingsproces steeds beter gaan hanteren. Er ontstaat bewust spelen vanuit zich ontwikkelende *fantasiekrachten*. Er treedt zo een metamorfose op van (na)denkkrachten in fantasiekrachten, die je ook, vrij naar Rudolf Steiner, vóórdenkkrachten zou kunnen noemen. Het kind leert in het spel zijn fantasie gebruiken en wordt zo steeds creatiever. Een kind moet veel kunnen spelen in zijn vroege jeugd om later een **creatief** mens te kunnen zijn en blijven. In het spel en later de creativiteit uit een mens zich en wordt hij als individualiteit zichtbaar. De eerst verworven denkkrachten, het vermogen om ná te denken, zijn eigen gemaakt en worden vanuit het eigen ik gebruikt om een individueel leven te realiseren.

Coherentie

Evenzo gaat het met het spreken. Het is nog heel iets anders of je kunt spreken of dat je echt iets te zeggen hebt. Taalverwerving en communiceren zijn twee heel verschillende dingen. Het kind gaat in de kleuterklas met andere kinderen spelen en moet daarover kunnen uitwisselen. Door die uitwisseling ervaart het kind zich toenemend als een deel van het geheel van de klas. Door met de andere kinderen te praten hoort het kind, de kleuter ergens bij. “Man is a social being...”, vindt als uitgangspunt voor het Handvest van de Verenigde Naties zijn basis in het in de kleuterfase ontwikkelde gemeenschapsgevoel. Het blijkt levenslang belangrijk om steeds het besef te hebben dat je tot een gemeenschap behoort, die jou erkent als “erbij horend”. Ik neem deel aan de wereld en de wereld neemt deel aan mij. We noemen dat, in navolging van de socioloog Antonovsky een gevoel van *coherentie*.

Autonomie

Ook het kunnen staan en lopen wordt eigen gemaakt en tot een deel van het eigen wezen gemaakt. Kunnen staan leidt tot zelfstandigheid, tot het hebben van een eigen oordeel en het vermogen om zelf keuzes te maken. De mens die opkomt voor zijn recht op een eigen mening getuigt hierbij van zijn *autonomie*, zijn vermogen om zichzelf als een uniek wezen te ervaren, dat zich als zodanig mag uiten. Zo is het kleine kind in de loop van zijn zesde levensjaar “uitgespeeld”, aangekomen bij zichzelf, en gaat hij de wijde wereld in, in eerste instantie in de vorm van de lagere school, die hem uitzicht gaat bieden op de wereld waarin hij de rest van zijn leven zijn bestaan gaat realiseren.

Lopen, spreken en denken, van buitenaf aangedragen vaardigheden, metamorfoserend zich tot respectievelijk autonomie, coherentie en creativiteit, als uitingen van de verwerking en het eigen maken van die vaardigheden van binnenuit. Je zou van een omstulping kunnen spreken waarbij de van buiten komende impuls tot bijvoorbeeld het gaan lopen wordt omgevormd tot het ervaren van en uiting geven aan zelfstandigheid van binnenuit. Wat eerst instrumenteel was, is nu reëel, tot het eigen ik behorend. Dit zijn de volgende drie stappen.

Waar kom ik vandaan?

Vanuit de autonomie, de coherentie en de creativiteit krijgt het leven zijn vorm en inhoud. Het ikgevoel wordt steeds sterker en gaande het bestaan wordt dat zo sterk dat het gevoel ontstaat dat het er altijd al geweest is. Het ikgevoel wordt wel sterker, maar het verandert niet. Zoals je nu voelt, zo voelde je jezelf ook als kind. Het lijkt alsof het ook nog eeuwig zo door kan gaan. Mijn ikgevoel is niet aan tijd gebonden..

Wanneer je deze gedachtes of gevoelens verder vervolgt, kun je er op komen om te af te vragen of het dan wel waar is, dat mijn leven en daarmee mijn ik, begonnen zijn met de conceptie of geboorte. Misschien, kun je bij jezelf denken, was ik/ mijn ik er ook daarvoor al en ben ik echt een eeuwigheidswezen. We spreken, vanuit onze christelijke traditie wel over een hiernamaals, maar waarom zou er geen hiervoormaals kunnen zijn?

Vanuit eigen ervaring kunnen daar maar weinig mensen iets over zeggen, maar steeds meer mensen hebben toch dat, steeds sterker wordende, gevoel, dat er “iets moet zijn geweest”, voordat ik het aardse plan betrad. Steeds meer mensen spreken openlijk over vorige levens. Veel moeders vertellen dat zij al ver voor de conceptie van hun kindje gedroomd hebben. Wanneer je een pasgeboren kindje aankijkt kun je onder de indruk komen van de enorme ernst die er uit de blik van een pasgeborene spreekt, zeker wanneer ze nog niet lachen. Het woord reïncarnatie ligt de moderne Nederlander in de mond bestorven. Kortom; voor het gevoel van veel mensen is de wereld vóór de geboorte of conceptie, laten we het de

geestelijke wereld noemen, steeds meer een realiteit aan het worden. Dat betekent niet direct dat we heel heldere beelden hebben bij die geestelijke wereld, de wereld achter de dingen. Laten we even aannemen dat er zoiets is als een geestelijke, niet-aardse wereld. Hoe ziet die er dan uit en wat gebeurt daar. Voor duidelijke voorstellingen omtrent zo'n geestelijke wereld en de plaats die wij mensen daar in innemen moeten we terecht bij mensen als Rudolf Steiner, die vanuit zijn helderziende vermogen tot onderzoek van de niet-aardse realiteit daar heel veel over heeft gezegd. Wanneer een mens zich met interesse en onbevangenheid bezig houdt met datgene wat hij, maar ook anderen, daar over hebben gezegd en geschreven dan kan het gebeuren dat een heleboel dingen op zijn plaats vallen. Je hoeft blijkbaar, en Steiner beschrijft dat bijvoorbeeld in zijn boek Theosofie (1904), niet zelf helderziend te worden om, wanneer je zijn beschrijving van de geestelijke wereld leest, het gevoel te krijgen: "het klopt en ik kan daar iets mee".

Rudolf Steiner beschrijft, en hiermee wil ik mijn verhaal afsluiten, dat een mens na zijn sterven terugkeert in de geestelijke wereld en daar een heel proces doormaakt, wat uiteindelijk weer leidt tot een nieuwe geboorte. In dat hele proces wordt het geleefde leven verwerkt en de uitgangspunten gevormd voor een nieuw leven. Wat heb ik in dit leven ervaren, geleerd en geleden, hoe heb ik dit verwerkt en hoe moet ik in een volgend leven verder. Wat zich in ons leven elke nacht voltrekt, gebeurt zo ook in het leven tussen dood en nieuwe geboorte. Dat proces tussen dood en nieuwe geboorte voltrekt zich in drie grote fases.

In de eerste fase wordt de geestelijke kern van een mens geconfronteerd met de andere geestelijke wezens in de wereld na de dood. Aan de andere geestelijke wezens ervaart de mens zijn eigen geestelijke bestaan. Dat moet een heel sterk gevoel zijn en Steiner beschrijft dan ook, dat deze ervaring, en er is uiteraard nog veel meer over te zeggen, zich uit in en de basis legt voor het leren lopen, wat later in het leven leidt tot autonomie. In deze fase realiseren we onszelf wie we zijn, ontdaan van alles wat vanuit het vorige leven aan ons kleeft, goed of niet goed. Ik tussen de andere "ikken". Wat is mijn bestemming, wat is de kern van mijn unieke individualiteit.

Rudolf Steiner beschrijft dat de geestelijke kern van de mens, zijn individualiteit, in de tweede fase vervloeit met alles wat er in de geestelijke wereld aanwezig is. Het wordt a.h.w. één met die geestelijke wereld. De bestemming van het eigen zijn valt samen met de bestemming van de hele kosmos. De mens raakt doordrongen van de grote wetmatigheden van de kosmos, die hij vergeten is, zodra hij het aardse plan weer betreedt. Deze fase legt het fundament voor het leren spreken. Wanneer we spreken doen we dat vanuit het onbewuste weten dat we met de kosmos verbonden zijn.

In de derde fase trekt een ziel zich weer samen en neemt het zich in steeds concretere vormen een nieuw aardeleven voor. Het maakt zich weer los uit de geestelijke wereld en gaat op weg naar een nieuwe geboorte. Er ontstaat a.h.w. een nieuw concept voor een aards bestaan. Of dit ook zo kan worden uitgevoerd is nog maar de vraag, maar aan elk leven ligt zo'n plan ten grondslag. Deze fase geeft aan de mens het vermogen om tot denken te komen. Alweer drie stappen, wat het totaal op negen brengt.

Het gaat er hier helemaal niet om of dit nu echt de werkelijkheid is. Het is voor mij in elk geval een heel plausible voorstelling, omdat het duidelijk maakt, waarom in het begin van het leven de ontwikkeling van het lopen, spreken en denken zo belangrijk is, waarom de individualiteit van het kind zich al zo vroeg uit in het veroveren van die vaardigheden en waarom het zo belangrijk is hoe we daar als ouders en verzorgers mee omgaan. De voorstelling, die wordt gegeven aan het leven voor de geboorte en hoe dat wat daar gebeurt doorwerkt in het leven na de geboorte, geeft handen en voeten aan de behoefte om het leven van het kleine kind zo te maken dat het gezond en tevreden kan opgroeien. Daarom zegt Rudolf Steiner ook dat kennis van de geestelijke realiteit, ook al kan je dat zelf niet zien, een

mens tot een praktisch wezen maakt. Dat maakt opvoeding altijd tot zelfopvoeding. Je doet het niet alleen voor je kind, maar je hebt er zelf ook wat aan!

Het leven van een mens doet zich kennen als een doorgaande stroom, van het ene leven naar het andere, waarin een individualiteit zich naar een steeds hoger niveau ontwikkelt. De manier waarop we met onze kleine kinderen omgaan, en verschillende aspecten hiervan gaan we beleven in de workshops, bepaalt of zij dat wat zij meebrengen uit het leven voor de geboorte, kunnen neerzetten op aarde in het leren lopen, spreken en denken en nuttig kunnen maken voor de toekomst, in de ontwikkeling hieruit van hun autonomie, coherentie en creativiteit. Hoe completer hun eerste ontwikkeling kan zijn, hoe vollediger mens zij later zullen worden en echt in staat zullen zijn om “hun eigen lied” te zingen.

Over het liedje

Het zou me niets verbazen als zou blijken dat kinderliedjes, in elk geval sommige, al heel erg oud zijn, en misschien wel net zo oud als sprookjes. Kinderliedjes kunnen dezelfde onzin bevatten als sprookjes, althans onzin op het eerste gezicht. Er is vaak sprake van een tekst die kant nog wal raakt, hoogstens rijmt en goed met het ritme van de melodie meegaat. Bij nader inzien, maar dan moet je wel uit een ander vaatje tappen en de intellectualiteit van het denken een beetje loslaten, blijkt het toch niet zo'n onzin te zijn als je denkt. Er blijken, net als bij de sprookjes, diepe volkswijsheden schuil te gaan achter deze teksten. Je krijgt het idee dat het kinderliedje aan het sprookje vooraf gaat en dat het kleine kind al op zijn eigen niveau vertrouwd gemaakt wordt met levenswijsheden. Sprookjes gaan verder waar de kinderliedjes gebleven zijn. Het is dan ook niet voor niets dat we deze ochtend beginnen met een kinderliedje. Ten eerste komen we zo een beetje in de stemming. Het gaat tenslotte vandaag om het kleine kind en dan hoort daar in de opmaat een kleine kinderen-liedje bij. Maar er is ook nog een andere reden om met een liedje, en wel speciaal dit liedje te beginnen. In de loop van het verhaal hebben we dit proberen duidelijk te maken.

Rotterdam 4 november '06

Aart van der Stel